

האתגרים בראשית הדרך

מאבק הזהות של המייסדים

הסיטואציה: שנת 1949, חבר קיבוץ כפר גלעדי הוותיק, אליעזר קרול (איש 'השומר'), נשלח על ידי הממסד לנהל את היישוב החדש של עולי תימן, 'קריית יוסף'. הקיבוץ השכן מספק לחם וחלב, אך המפגש התרבותי טעון. נציגי הקיבוצים מקימים בית ספר ומבקשים להכניס את הילדים ל'כור ההיתוך' הציוני, ללמד אותם עברית, ערכים חלוציים ולגזוז את פאותיהם. ההורים המבוגרים חשים פטרונות ומפחדים שהקיבוץ החילוני ינתק את הילדים ממורשתם, מהשפה ומדתם.

ציטוט:

"עיתון 'דבר' שיתף את קוראיו בתהליך הקמת היישוב החדש שנקרא 'קריית יוסף' על שמו של יוסף טרומפלדור. הדיווח הכתיר את העיירה המתוכננת בתואר 'עיר גנים', ברוח המודל התכנוני שיובא מאירופה וקבע 'עתיד מזהיר נשקף לה!'".

כפר גלעדי, הקיבוץ הוותיק בצפון עמק החולה והקרוב ביותר לחלסה סיפק לחם וחלב לעשרות משפחות עולי תימן שהתיישבו בה במשך שלושת החודשים הראשונים. בספטמבר 1949 נשלח חבר קיבוץ כפר גלעדי אליעזר קרול, איש השומר, לנהל את 'קריית יוסף' אולם תהליך האכלוס והקליטה היה מורכב, ויצר קונפליקט מתמשך בין הזהות של הקהילה הקולטת לזו הנקלטת.

המאמצים להכניס את בני הנוער במעברת קריית שמונה לכור ההיתוך הציוני נתקלו בהתנגדות נחרצת של המבוגרים. אלה קיבלו בחשדנות את רוח ההתנדבות החברתית שנשבה מהקיבוץ השכן, אם מפני שחשו את הפטרונות שנלוותה לה ואם כיוון שזיהו את צידה האחר, שעלול לנתק את בני הנוער ממורשתם ומזהותם.

סלע המחלוקת הוא הזהות של הקהילה והאופן שבו חשו כי הקיבוצים בתפיסת עולמם, מאיימים עליה.

בניגוד לנטייה לייחס לחברי הקיבוצים מגמת הסתגרות בשנות המדינה הראשונות, מרבית הקיבוצים ביטאו עמדה שחתרה לאינטגרציה מלאה ככל האפשר של קריית שמונה עם היישובים השיתופיים. אולם, חלופת מכתבים של הקהילה התימנית לבן גוריון ובהמשך האיומים של הקהילה, משקפים את יכולת ההתנגדות של העולים ובהמשך גם את ההצלחה של המאבק שלהם אשר בסופו הממסד מספק להם מקום מגורים חלופי. מקום בו יוכלו לממש את אורח חייהם וזהותם.

השאלה לדיון בזוגות:

"אילו הייתם נערים עולים במעברה – מה דחוק יותר: להשתלב מהר בישראל החילונית כדי להצליח, או להילחם כדי לשמור על המסורת של ההורים גם אם זה ייצר פער מול המדינה?"

דילמת הדיור (הבית מול החופש):

הגעתם עם משפחה גדולה. מנהל המעברה אומר לכם: 'כרגע יש רק אוהלים, אבל אם תסכימו לעבור לעיר במרכז הארץ, יש שם צריפי עץ אטומים לגשם'.

מצד אחד – במרכז התנאים הפיזיים טובים יותר כרגע.

מצד שני – באתם לבנות את הגליל, ואתם רוצים שהילדים שלכם יגדלו פה, גם אם זה אומר לישון על האדמה באוהל דולף בחורף הראשון.

הדילמה:

האם לעזוב בשביל נוחות זמנית, או להישאר ולהקריב את בריאות המשפחה בשביל חזון ובניית מקום חדש?

דילמת התעסוקה (עצמאות מול תלות):

אתה היית סוחר מכובד או בעל מלאכה בארץ המוצא שלך. פה בקבוצה אומרים לך: 'אין עבודה במקצוע שלך. העבודה היחידה היא עבודת דחק – לחפור תעלות או לשתול עצים עבור קק"ל/הקיבוצים בסביבה, ולקבל תלושים קטנים מהמדינה'.

הדילמה:

איך שומרים על הגאווה והערך העצמי כשצריך לעבוד בעבודה שלא מכבדת את הכישרון שלך, רק כדי להביא לחם הביתה? האם לשתף פעולה עם המערכת או למרוד ולדרוש פתרונות אמיתיים?"

דילמת השירותים והתרבות (חינוך, שפה וזהות):

מקימים בית ספר ראשון במעברה. המורים (שלרוב מגיעים מחוץ למעברה) אומרים לכם: 'כדי שהילדים שלכם יצליחו בישראל, הם חייבים להתאים את עצמם לדמות הצבר הישראלית, ולעזוב את המנהגים שהבאתם מהבית'.

הדילמה:

מה דחוף יותר – שהילדים ישתלבו מהר במדינה החדשה וילמדו, או לשמור על המסורת, השפה והכבוד של ההורים, גם אם זה ייצר פער מול החברה הישראלית?

דיבייט: יחסיי קיבוצים - עיר

רקע כללי לכלל הכיתה:

הקיבוצים מתלבטים אם לצרף את קריית שמונה למועצה האזורית שלהם כישוב שווה זכויות: נעשה ניסיון למצוא מסגרת ניהולית למעברת חלסה (קריית שמונה). עולה הצעה לצרף את אלפי העולים מהמעברה לתוך המועצה האזורית "הגליל העליון" (שהייתה מורכבת מקיבוצים בלבד) כישובים שווי זכויות. הקיבוצים עומדים בפני דילמה קשה: מצד אחד, רצון לעזור ושכנות טובה. מצד שני, פחד דמוגרפי – מספר העולים במעברה עוקף במהירות את מספר חברי הקיבוצים. אם יקבלו זכות בחירה שווה, הם יהפכו לרוב וינהלו את האזור כולו.

רקע לקבוצה א'

מחנה הרוב – תומכי שילוב המעברה במועצה

"בניגוד לנטייה לייחס לחברי הקיבוצים מגמת הסתגרות בשנות המדינה הראשונות, מרבית הקיבוצים ביטאו עמדה שחתרה לאינטגרציה מלאה ככל האפשר של קריית שמונה עם היישובים השיתופיים. הגישה היסודית של תומכי הכללת המעברה במועצה האזורית ביטאה תחושה של אחריות היסטורית כלפי הישראלים החדשים, שזה אך הגיעו לגבולה הצפוני של הארץ" (פרופ' אמיר גולדשטיין).

העמדה שלכם: הקיבוץ אינו יכול לחיות בבידוד. יש לנו אחריות מוסרית כלפי העולים. אם נשאר אותם מחוץ למועצה, ניצור פער מעמדי ושנאה שתתפוצץ לנו בפנים בעתיד.

הציטוטים שלכם (מתוך מאמרו של פרופ' אמיר גולדשטיין):

העמדה האידיאולוגית של תומכי הכללת המעברה במועצה האזורית: "יישוב זה נמצא בתוכנו ועלינו לשאת באחריותו מכל הבחינות [...] עלינו להעמיס על עצמנו את העול הזה ולשאת בו".

התפיסה לגבי גורל העולים והאחריות של הקיבוץ: "אנשי חלסה הובאו הנה [...] מי שכיוון אותם מחו"ל לא חשב עד הסוף מה יהיה עם האנשים האלה".

הקריאה לשבירת המחיצות והיציאה אל העולים: "תפקידנו ללכת אל העם ולהיצמד אליו" "המלחמה על דמות המעברה היא מלחמתנו, מלחמתו של הקיבוץ".

האזהרה החריפה של אטא מירון (חבר קיבוץ כפר סאלד): "במציאות המשקית הם מנוצלים על ידי בעלי הקרקע של הסביבה, זאת אומרת הקיבוצים. לא תעזור שם שום הסברה מטעם הקיבוצים. אפשר לצפות לתהלוכת מחוסרי עבודה לפני הקיבוצים". (אטא מירון הציע להכניסם כשותפים שווים כדי למנוע את "שנאת הקולקים" – כלומר, שנאת העולים כלפי הקיבוצים העשירים).

האזהרה מפני יצירת כוח עוין אם הקיבוצים יסתגרו: "לא נוכל להשאירו פרוץ לרוחות מנשבות ולתת לאחרים לכוון את התפתחותו. הוא יושב בתוכנו ועלול להיות בעוכרנו אם לא נכונו ברוחנו".

שאלה לדין: ממה חוששים תומכי השילוב שיקרה בעתיד אם הקיבוצים יפנו לעולים עורף וישאירו אותם מחוץ למועצה האזורית? לאיזה טיעון הכי התחברתם? הציגו אותו בכיתה במילים שלכם

דיבייט: יחסיי קיבוצים - עיר

רקע כללי לכלל הכיתה:

הקיבוצים מתלבטים אם לצרף את קריית שמונה למועצה האזורית שלהם כישוב שווה זכויות: נעשה ניסיון למצוא מסגרת ניהולית למעברת חלסה (קריית שמונה). עולה הצעה לצרף את אלפי העולים מהמעברה לתוך המועצה האזורית "הגליל העליון" (שהייתה מורכבת מקיבוצים בלבד) כישובים שווי זכויות. הקיבוצים עומדים בפני דילמה קשה: מצד אחד, רצון לעזור ושכנות טובה. מצד שני, פחד דמוגרפי – מספר העולים במעברה עוקף במהירות את מספר חברי הקיבוצים. אם יקבלו זכות בחירה שווה, הם יהפכו לרוב וינהלו את האזור כולו.

רקע לקבוצה א'

העמדה המשלבת נחלת הרוב במשקים הצפוניים נשללה בתוקף על ידי חברים אחרים, לא מעטים. אלה סירבו להפוך אותה לשותפה מלאה ומשולבת במועצה האזורית ההומוגנית יחסית. המסתייגים חשו כי התנועה הקיבוצית זכתה בשליטה מכרעת על חבל ארץ גדול יחסית, שילוב המעברה בתוך המועצה האזורית יגרום לאובדן נכס יקר זה. השפעה לא פחותה הייתה לחשש מפני אובדן זהותה הייחודית של המועצה האזורית כתוצאה מהכנסת המרכז העירוני ההולך ומתפתח לשטח שיפוטא ולשורותיה. בבסיס הקול המבדל עמדו הדאגה מפני צביונה העתידי של העיירה והתחושה שהפערים החברתיים, התרבותיים והרעיוניים בין המשקים ליישוב החדש אינם ניתנים לגישור (פרופסור אמיר גולדשטיין).

העמדה שלכם: הקיבוצים הם מפעל חלוצי חקלאי, והעולים הם עירוניים. שילובם יגרום לקיבוצים לאבד את הרוב הדמוגרפי במועצה, ויסכן את האדמות והנכסים שצברנו בזיעה ובדם.

הציטוטים שלכם (מתוך מאמרו של פרופ' אמיר גולדשטיין):

החשש מפני השינוי של אופי האזור מחקלאי לעירוני: "אילו הייתה תקווה שזה יהיה יישוב חקלאי היינו צריכים להכניסם. אולם הכיוון הוא ליישוב עירוני. זה יהיה בניגוד גמור לכל מהלך חיינו".
החשש מפני רוב דמוגרפי של העולים ("מאיוורציה"): "יישוב זה יבלע אותנו ולא נוכל לשאת באחריותו".

החשש הכלכלי על הקרקעות והנכסים של הקיבוצים (מתוך אסיפת החברים בכפר סאלד):
"כבר היום יש תביעות מצדו לקרקע, אשר יכול לחבל קשות בקיבוצים [...] תהיה מלחמה קשה. אם יהיה רוב אחר במועצה יש סכנה לאדמות שהקיבוצים מעבדים".

עמדתו הרשמית של נחום הורביץ (נציג קיבוץ כפר גלעדי בהנהלת המועצה): "אין הכרח להכניס את כל היושבים באזור לתוך המועצה [...] עלינו לפתח את חלסה ולהקפיד שנציגות ההסתדרות תהיה גדולה במועצת העצמאית, אולם אין לספחה למועצה שלנו".

שאלה לדין: האם הפחד של הקיבוצים מאיבוד מפעל חייהם והאדמות שלהם הוא חשש לגיטימי ומוצדק, או תירוץ לשמירת הכוח והכסף אצלם? לאיזו טענה התחברתם? הציגו אותה בכיתה.